

Генрі Ноуен

з Майклом Дж. Крістенсенем
і Ребеккою Дж. Лерд

ДУХОВНЕ ФОРМУВАННЯ

Йти вслід за рухами Святого Духа

*Переклали з англійської
Ганна Лелів та Андрій Маслюх*

Київ 2016

УДК 27-42
ББК 86.37-43
Н 85

Перекладено за виданням:

Henri J. M. Nouwen
with Michael J. Christensen
and Rebecca J. Laird

Spiritual Formation

Following the Movements of the Spirit

HarperOne
A division of HarperCollins Publishers

Ноуен Генрі

Н 85 Духовне формування: іти вслід за рухами Святого Духа / Генрі Ноуен,
спільно з Майклом Дж. Крістенсеном і Ребеккою Дж. Лерд; пер. з англ. Ганна
Лелів, Андрій Маслюх – К.: Єфетов О.В. (Вид. група «Нард»), 2016, – 216 с.
ISBN 978-966-8795-30-5

Ця книжка – посібник про те, як вести духовне життя. Але йдеться
в ній не про кроки до просвітлення чи послідовні етапи розвитку, а про
рухи – від того, що поневолює й руйнує, до визволення та повноти життя.

У виданні запропоновано духовні настанови щодо того, як зійти від
розуму до серця й жити там, у самісінькому осерді – у місці, де мешкає Бог
і де нас формуватиме Святий Дух.

УДК 27-42
ББК 86.37-43

Published by arrangement with HarperOne, an imprint of HarperCollins Publishers.
All Rights Reserved. This Licensed Work published under license.

В оформленні обкладинки та внутрішніх сторінок використовуються зображення
за ліцензією Shutterstock.com.

ISBN 978-966-8795-30-5 (укр.)
ISBN 978-0-06-168612-2 (англ.)

© 2010 by the Henri Nouwen Legacy Trust with
Michael J. Christensen and Rebecca J. Laird.
Переклад © 2016 Ганна Лелів, Андрій Маслюх
Видання укр. мовою © 2016 Видавнича група «Нард»

Зміст

ПОДЯКИ	4
ПЕРЕДМОВА: Про що ця книжка	7
ВСТУП: Духовне формування: шлях серця.....	15
ЧАСТИНА ПЕРША: Перші рухи.....	37
РОЗДІЛ I: Від тьмяного до прозорого.....	39
РОЗДІЛ II: Від ілюзії до молитви	57
ЧАСТИНА ДРУГА: Рухи на середині шляху	79
РОЗДІЛ III: Від смутку до радості	81
РОЗДІЛ IV: Від обурення до вдячності.....	105
РОЗДІЛ V: Від страху до любові	125
ЧАСТИНА ТРЕТЯ: Зрілі рухи	143
РОЗДІЛ VI: Від вилучення до залучення.....	145
РОЗДІЛ VII: Від заперечення смерті до приязні з нею.....	163
ЕПІЛОГ: Мандрівка всередину, мандрівка назовні	185
ДОДАТОК: Роль Ноуена в теорії духовного розвитку.....	188
Для подальшого читання.....	199
Примітки.....	201
Джерела.....	210

ПОДЯКИ

Генрі Ноуен був щедрим чоловіком. Він великодушно дарував свій час, гроші й дружбу. Писав записки, надсилав подарунки і знаходив чимало способів вшанувати життя інших. Не дивно, що багато його родичів і приятелів такі ж щедрі, як і він. Ця книжка не з'явилася б на світ, якби не колективні знання текстів Генрі, що ними володіють Гебріель Ерншоу та працівники центру «Архіви й зібрання праць Генрі Дж. М. Ноуена» у коледжі святого Михаїла при Університеті Торонто, які знали, де шукати статті, лекції, проповіді та уривки з праць, що були нам потрібні.

Роберт Джонас мав кілька довгих, неквапливих розмов із нами обома й допоміг нам з'ясувати педагогічне і теоретичне зацікавлення Генрі духовним формуванням. Джон Моґабґаб, Джим Форест і Майкл Гринюк також слухали та розмірковували й цим допомагали нам краще зрозуміти цю тему. Сью Мостеллер і члени організації «Літературний спадок Ноуена» оцінили й схвалили наш проект, а також підтвердили здогад про те, що Генрі у своєму підході до духовного формування спирався – свідомо чи несвідомо – на класичну духовну традицію. Кеті Сміт і Морін Райт із «Літературного спадку Ноуена» надали нам неоціненну допомогу з пошуком джерел. Ми щиро завдячуємо їм та організації «Літературний спадок Ноуена».

ПОДЯКИ

Крістін М. Андерсон стала для нас дивовижною подругою і завдяки неабиякому досвіду праці у видавництві допомогла отримати всі необхідні дозволи, коли нам забракло часу й організаторських навиків. Редактор Роджер Фріт терпів наше невгамовне бажання додати зображень у текст і ще кілька речень на обкладинку й безкінечно вдосконалювати найдрібніші деталі. На щастя, Крістіна Бейллі (помічниця редактора й мистецтвознавиця), Карл Валеса (літературний редактор) і Ліза Зуніґа й Керолайн Голленд (випускові редакторки) з видавництва HarperOne допомагали нам зосередитися на читабельності, ясності, естетиці та часових рамках видання.

Насамкінець, щиро вдячні родині Генрі, особливо його братові Лорану, в якому втілилася любов родини Ноуенів до мистецтва, музики й культури. Лоран тиждень приймав нас у Голландії, де серед проявів неймовірної голландської гостинності, розмов і сміху ми краще зрозуміли, як відбувалося формування самого Генрі та його далекий від досконалого пошук близькості з Богом та іншими. Ми хочемо присвятити цю книжку Лорану, молодшому братові Генрі: характерна для активіста духовність і практична мудрість спонукають його без зайвого галасу допомагати іншим. Якщо Генрі, старший брат, довго й наполегливо міркував над власними духовними прозріннями, то ти, Лоране, показуєш нам, як просто *встати й узятися до справи*.

Про що ця книжка

*Ц*я книжка – посібник про те, як вести духовне життя. У ній ідеться не стільки про кроки до просвітлення, скільки про практики серця. Не про послідовні етапи розвитку, а про *рухи* – від того, що поневолює й руйнує, до визволення та життя. Ця книжка описує психодуховні зміни, суперечності й порухи, притаманні тим, хто прагне вести духовне життя у світі, який без упину змінюється і перебуває у безперервному русі. У ній запропоновано духовні настанови щодо того, як зійти від розуму до серця й жити там, у самісінькому осерді – у місці, де мешкає Бог.

«Духовне формування дарує можливості увійти до самісінького осердя свого серця й пізнати всю складність свого внутрішнього світу», – писав Генрі Ноуен, один із найпопулярніших наприкінці ХХ століття авторів духовної літератури, праці якого вирізняються особливою ясністю та чіткістю. Генрі – автор понад сорока книжок на тему християнської духовності. Ця книжка містить його вчення й особисті приклади, пов'язані з «дорогою серця» – шляхом, що веде від розуму до серця, де нас формує Святий Дух. Душпастир, психолог, викладач і

дослідник-новатор у галузі пастирської психології, Генрі Ноуен – це надійний провідник у царині, яку традиційно називають *духовним формуванням*.

Як римо-католик, Ноуен успадкував багату традицію духовного формування в рамках католицької містичної теології, що розглядає це поняття як поступальний рух і використання окремих практик, які ведуть до духов-

*Якщо людина відкриє
своє серце перед порухами
Святого Духа й чутливо
на них реагуватиме,
то неодмінно стане на
шлях здорового духовного
формування*

ної злуки. Пізніше, ставши психологом, Ноуен виробив радше психодинамічне розуміння внутрішніх полярностей людської душі, які він виявив у серці – глибинному естві, або ж духовному осередді людини,

де фізичне, психічне й емоційне життя зливаються воедино у стосунках із Богом. Зміни стануться тоді, коли ми краще зрозуміємо ці внутрішні крайнощі та скеруємо їх до Бога. Якщо людина відкриє своє серце перед порухами Святого Духа й чутливо на них реагуватиме, то неодмінно стане на шлях здорового духовного формування¹.

Розмірковуючи над власним духовним досвідом та досвідом інших, Ноуен визначив особисті й універсальні риси внутрішнього світу, пов'язані з духовним формуванням. У своїй першій книжці «Близькість: есе з пастирської психології» (*Intimacy: Essays in Pastoral Psychology*) він зосередився на внутрішній динаміці страху, сорому,

ПЕРЕДМОВА: ПРО ЩО ЦЯ КНИЖКА

вразливості, ідентичності, самоповаги, тривоги, любові й надії. На його думку, ці психологічні й духовні полярності стають поштовхом до змін під час духовної мандрівки. Виокремивши конкретні риси внутрішнього світу, Генрі визначив відповідні прийоми й порухи на шляху духовного розвитку – *від цієї риси до тієї*, від того, що поневолює й руйнує, до того, що визволяє і дарує життя. До прикладу, у своїй книжці «Осягання» (*Reaching Out*) Ноуен пише, що перший порух – це рух *від самотності до усамітнення*, коли потрібно навчитися перебувати в тиші; другий – *від ворожості до гостинності*, коли треба опанувати практику служіння; третій – *від життєвої ілюзії до молитви серця*, що потребує споглядальної молитви й розважання у спільноті.

Порухи Святого Духа – ключові та другорядні – змінюються залежно від конкретної особи, її віку й церковної спільноти, до якої вона належить; вони ніколи не бувають статичними, абсолютними чи досконало звершеними, так, наче для того, щоб продовжити мандрівку, нам треба довести до завершення один рух і лише тоді переходити до наступного. Натомість ми постійно перебуваємо в русі й повсякчас визначаємо, куди віє вітер Божої діяльності в нашому житті.

Отже, щоб вести духовне життя, ми силкуємося дихати в ритмі Святого Духа й рухатися до Бога під час тривалої мандрівки віри. Ми усвідомлюємо свій стан, даємо йому назву, а тоді йдемо за делікатними порухами Святого Духа у своєму житті та серці. За словами Ноуена, ключовими є рухи *від тьмяного до прозорого, від ілюзії до*

молитви, від смутку до радості, від обурення до вдячності, від страху до любові, від вилучення до залучення і від заперечення смерті до приязні з нею. Ці сім найголовніших рухів і ще низка інших й утворюють дорогу серця, шлях духовного формування.

«Духовне формування: іти вслід за рухами Святого Духа» – це праця, в якій Ноуен об'єднує класичні дисципліни, традиційні етапи та духовні рухи в динамічну мандрівку віри, що вимагає щоденних роздумів і зосередженої практики. Вона підходить для опрацювання як самотійно, так і в групі.

ЯК З'ЯВИЛАСЯ ЦЯ КНИЖКА

Отримавши схвальні відгуки й конструктивні коментарі щодо «Духовного керівництва» – попередньої книжки, написаної на основі нотаток і рукописів Ноуена, – ми задумались, чи не створити з його численних записів ще однієї доброї книжки. Я (Майкл) навчався у Генрі в Єльському університеті, читав його праці ще з початку 1980-х і помітив, що у своїх лекціях і друкованих працях він раз у раз згадує про рухи. Перечитуючи згодом його книжки, я почав рахувати, скільки саме рухів він окреслює, звернув увагу на те, як від одного видання до іншого змінюються їхні назви, й замислився: це просто риторичний або педагогічний прийом для легшого засвоєння матеріалу чи все ж за допомогою термінології рухів автор мав намір описати, як Бог діє в наших серцях, переводячи нас із одного стану в інший завдяки послідовному застосуванню різних моделей і циклів?

ПЕРЕДМОВА: ПРО ЩО ЦЯ КНИЖКА

Коли моя співредакторка Ребекка Лерд ще раз переглянула психологічну теорію духовного розвитку, яку Генрі розробив, працюючи дослідником в Інституті Меннінгера, й перечитала «Зраненого цілителя» (*The Wounded Healer*) – його ключову працю в галузі пастирської психології, все стало зрозуміло: Генрі відтворював і об'єднував класичні стадії й прийоми у світлі пастирської психології та нового розуміння християнської духовності, щоб краще відобразити реальність людського життя наприкінці ХХ століття. Результатом його творчої праці став новий, революційний підхід до духовного формування.

Це посмертне видання черпає з багатьох праць Ноуена. Генрі постійно писав про внутрішні рухи під час своєї мандрівки віри. Після його смерті ми кілька років вишукували в неопублікованих проповідях, інтерв'ю, лекціях, а також виданих журнальних статтях та книжках ниточки вчення про ці порухи і сплітали їх воедино. А відтак поєднали їх в одне ціле з огляду на сьогоденний контекст і читацьке коло. Тож із думкою про нових читачів ми оновили, структурували та пристосували до сучасного контексту порухи, знайомі давнім поціновувачам Ноуена.

«Духовне формування: Йти за Святим Духом» – це друга книжка із запланованої тритомної серії про духовне життя. Перше видання під назвою «Духовне керівництво», де йдеться про те, як проживати запитання, вийшло друком 2006 року*. Незабаром з'явиться третє – «Духовне розпізнавання» – про те, як відчитувати знаки повсякденного життя. Ці книжки можна читати

*Йдеться про видання мовою оригіналу. Переклад українською побачив світ у 2016 році – Прим. ред.

в довільному порядку або ж вибрати тільки якусь одну, не читаючи інші. Втім, разом вони й утворюють духовну трилогію Генрі Ноуена².

ЯК ЧИТАТИ ЦЮ КНИЖКУ

Формування триває довго – ціле життя. Цю книжку краще читати повільно, не обов'язково розділ за розділом. Духовне формування – справа особиста й інтимна, та все ж найліпше, щоб воно відбувалося в межах спільноти. Добра ідея – читати цю книжку в групі впродовж семи тижнів чи навіть кількох місяців, присвячуючи кожному розділу час, щоб попрацювати над собою. Інші члени спільноти, які теж вирушили у свої духовні мандри, зможуть надати вам підтримку і забезпечити своєрідне духовне керівництво на цьому шляху.

У кожному розділі вміщено улюблену «історію Генрі», або притчу, й улюблену «ікону Генрі», або образ. Читання притч уголос дасть вам змогу долучитися до стародавньої практики *lectio divina*, або ж вдумливого читання Святого Письма чи духовних текстів, й може закінчуватися молитвою та розважанням. Зображення посередині книжки відповідають кожному розділу й уміщені тут, бо Генрі часто молився перед іконами, наслідуючи православну традицію, а також через те, що священне мистецтво, а надто ікони, може бути джерелом божественного одкровення, яке зійде на глядача, коли той розважатиме, і дасть йому натхнення й прозріння. Древня практика медитування над візуальними образами нещодавно отримала назву *visio divina* (божественне

ПЕРЕДМОВА: ПРО ЩО ЦЯ КНИЖКА

або побожне бачення)³. У нашому переповненому світі мовчазне розважання над образом допомагає розумові зійти до серця. Прочитавши певний розділ, просто хоча б десять хвилин посидьте перед відповідним образом і дозвольте своєму розуму зосередитися на численних деталях зображення. Запам'ятайте, що споглядання божественних образів – полотен на релігійну тематику чи священних ікон – це спосіб бачити й самому бути побаченим. Образ і слово, споглядання і розважання допомагають відчутти рух, описаний у кожному розділі, й дотримуватися його.

Запитання для роздумів, подані в рубриці «Заглиблення» наприкінці кожного розділу, мають на меті допомогти вам занотувати в щоденнику й використати матеріал із відповідного розділу як знання свого серця, що допомагає ясніше сформулювати, які порухи відбуваються у вашому серці та як Бог формує ваше життя. Деякі з уміщених тут духовних вправ Генрі Ноуен використовував для роботи в групах, інші слугують додатковим матеріалом.

Якщо ви читаете цю книжку в групі, радимо розпочинати кожну зустріч із вступної молитви й десяти хвилин мовчазного *visio divina*. Зображення з кожного розділу доступні в інтернеті – їх можна роздрукувати або, ще краще, спроектувати на великий екран чи порожню стіну для групової медитації та розважання. Після цього треба обговорити три-чотири найголовніші твердження або цитати з розділу, над якими варто задуматись. Наприкінці учасники групи діляться запитаннями й думками, що виникли в них під час розважання чи виконання інших вправ. По-

заяк заняття має певні часові рамки, слід продумати свою розповідь заздалегідь й обмежити її кількома хвилинами так, щоб кожен міг висловитися. Формування у межах спільноти вимагає дисципліни, щоб усі голоси були почуті, а не заглушені чи відкинуті на узбіччя активнішими учасниками. На завершення не забудьте помолитися одне за одного й за потреби навколишнього світу.

Крім того, гарна ідея – закінчити вивчення книжки служінням іншим людям поза вашою групою; це нагадування про те, що хоч духовне формування передбачає внутрішні рухи, ми зростаємо у серці для зустрічі з Богом у спільноті, що знаходить своє вираження в любові до інших людей у служінні.

Вступ Генрі Ноуена до цієї книжки – ключовий текст для розуміння його унікального підходу до духовного формування, а подальші розділи простежують внутрішні рухи й полярності серця, що перебуває в русі. Кожен розділ називає той чи інший стан людської свідомості – тьмяність, ілюзію, смуток, обурення, страх, вилучення, заперечення – й формулює заклик до молитви та духовного формування. Йдучи за Святим Духом, ми знову й знову дозволяємо вести себе до того місця у серці, де Божа любов може нас формувати, вдосконалювати та повністю змінювати.

*Майкл Дж. Крістенсен
Ребекка Дж. Лерд
Великодня неділя,
4 квітня 2010 р.*

